



J. Jofforen Puxtarri zakutoa

Egunotan arrakasta biziari ari da Frantzian filme bat zabaltzen, **Un sac de billes**. Lehenago nobela bat zen, izan horrekin berarekin, eta arrakasta berdinarekin, publikoa irabazi zuena.

Sentimentuak, arineta fresko narraturik, merkatu ona du. Eta filme batetan emana badago, are merkatu hobea. Zenbait sentimentu **Un sac de billes** hortan! Eta zenbait negar gozo isurtzen duen andreak eta ezkututzen duen gizonak, zinemako butakan eserita... Errusiako pogrometatik ihesi heldutako judu bat, bizargilea da Clignancourt langile hiribearen. Baina alemanak sartu dira eta, gure bizargileak, okupatu gabeko bazterretara bidali behar bere zazpi semeak, banaka eta binaka. Eskola lagun batek Joseph mutikoari —gure Autoreari— judu izar horia puxtarri mordo baten truke kanbiatu dio. Eta mutikoa, juduen izar horia gabe, puxtarri mordo batekin zakutoan, han doa, ifernua barrena, bidean edonolako pasadizo ta abenturak ezagutuz, alemanengandik larrua salbatzeko. Filme hau zuzen-zuzenean bihotzera doa. Frantzesen bihotzera, hain zuzen.

Baina, nola esaten da? Hasieran berriketa zen. Eta berriketak nobela egin zuen. Eta nobelak egin zuen filmea.

Sevillako bizargilearen semea bazen. Parisekoak ez dira gutiago. Aita bizargilearen semea ere bizargile da. Baina kategoriatan bat gorago. Joseph Joffo, dozena bat bizartegi saloi dotoreren jabea Parisen, literaturan hasi zaigu. Hasi, eta salto batekin goraino igon. Bizargileak kondu kondari biziak izaten dira, labainarekin darabilten hura geldigeldi egonertzeko ere. **Le Figarok** deskubritu digunez, berritsu izatea da bizargilearen bigarren naturaleza. Labaina bezain tresna beharrezkoa duela ipuina, behintzat. Joseph Joffok, Edgar Faure ta Madame Chirac eta beste bezero ilustre askori behin ta birritan kontatu ondoren, mundu guztiari kontatu nahi zizkion bere historia. Eta nobela bat idatzi du.

Ez, zuzen, nobela bat idatzi zuen. Orain bi urte. Eta orain, bere ipuinen behera haundiago bila, filme bat egin du Doillonekin. Ipuinekin nobela eta nobelarekin filmea: puxtarri zakuto bat.

Papillon-en merkatu-mekanismo bera da. Eta Papillon-ez gero, Frantzian puxtarri zakuto hori da salmenta haundieneko nobela. 800 mila ale ta gehiago. Filmea estreinatu zenean bakarrik 50 milako argitalpen berria egin behar izan zen. Arrapaladan denak saldu ere.

Un sac de billes idatzi zuenean, Joseph Joffok esan zuen, lehenengo nobela hauxe zuela bere azkenekoa. Baina bigarrena ere atera berria digu, **Anna et son orchestre**, eta best-seller bidean datorkigu hau ere:

350 mila ale salduta jadanik. Filme berri batetarako ere, zer aproposa! Anna, Jofforen ama, Kosakoen gandik ihesi doa Errusiatik. Odessa, Budapest eta Vienan zehar, Parisera helduko da, bohemia antzera biziari eta bizimodua nolabait atereaz biolin baten laguntzaz, abentura artean, nigar eta musika artean, Gignancourteko bizargilea ezagutu eta ezkondu arte. Ta **happy end**. Bi urtetan bi best-seller.

Gregorio Baldatika

Hautatuak: Chaim Potok eta New Yorkeko juduak

Chaim Potoken nobela denak New Yorkeko judu **milieu** ortodoxoan mugitzen dira. Berdin azkenekoa: **Hautatuak**.

Nobela honen haria konfliktu simple hauxe duzu: hamabost urteko bi mutil judu New Yorken. Ruben, erlijio irakasle baten seme, joera liberalean hezia. Daniel, berriz, bere aita rabinoak ortodoxia gogorrean hezitakoa. Rubenen aitak Talmuda kritikoki irakurtzen du. Danielen aitarentzat Talmudeko puntu ta komarik ttikienak ere sakratuak dira. Semeak gurasoen erara datoz.

Hauxe da istorio guziaz: Rabino seme fanatikoak bestearia begi bat lehertzen dio jolas batetan, eskolan. Ezin elkar ikusi. Rabino semea odolbero bizi da. Ruben, betaurrekodun barnekoi bat. Astiro-astiro biok oso adiskide egiten dira. Rabinoak ez du begi onez ikusten adiskidetasun hori. Ahaleginak egiten ditu biok apartatzeko. Baina alfer-alferrik debekatzen dio semeari, beste liberal gaizto horrekin ibiltzea. Eta, azkenean, kalamitate guztietarako, rabino semeak karrera tekniko bat hautatuko du; eta liberal semea, beti matematikazale agertua, rabinotarako ikasten abiatuko da.

Chaim Potoken interesa sortzen duena, situazio prototipikoak asmatzea da, juduen mundu ttikian. Judu arteko haizkiok berdin baitira kristaunak, komunistenak, liberal eta ortodoxotan banaturiko talde guztienak. Talde guztiak daude gaur horrela ebakita. Chaim Potokek, batez ere, intolerantziaren problema juduen beren artean sartzeko adore du. Juduak berak —eta bi mutilon gurasoak— hainbat bider biktimatatzat hartu dituen intolerantzia hori. Horrela intolerantzia gizonaren problema deklaritzen du. Ez honena edo horrena soilik.

Gainera, Chaim Potokek, herritasun, erlijio, eskola, nahiz ideologiaren arauera asmatzen diren ghetto guztiak salatzen ditu. Eta bere herrian salatzen ditu. Rabino eta erlijio irakaslea elkarren etsai amorratu bihurtzen dituen "burdin gori" bat Israelgo Estatua da. Erlijio irakasleak Israeleko Estatua ontzat ematen du. Rabino ortodoxoari esan ahal ezinezko sakrilegioa iruditzen zaio, Mesiak egin behar duena gizonak egitea: Israel eraberritzea, halebegia. Konpondiorik ez da bion artean posible. Beraz, rabinoak deskomekatu egiten du bere herkide liberala.

Deskomekuak ere, situazio prototipiko batetan jartzen gaitu: gure mende hau deskomekatzaile ta deskomekatuz beterik dago ta.

Lazkano Mendizabal

Nobela sinpleak eta euskara

Chaim Potoken eta J. Jofforen nobelek merezi dute komentario bat euskal ikuspegitik. Bi Autore juduok, izan ere, ez dute lumarekin negozio on bat bakarrik egiten. Judegu herriaren zerbitzari habilak ere ba dira. Irakurleak "irabaztea", literatur negozio ona bezain jokabide politiko zuhurra da.

Hauk ez dira historiak aipatuko dituen nobelak. Baina bai, euskaldunoi zer pentsa eman behar liguketenak. Egungo gizonak, baxoerdiak edo kafe "behar" duen moduan, kontsumorako irakurgai erraz arina behar du, trenean doanerako, denbora pasa dagoenerako, burua nekatu nahi ez duenerako. Halare, irakurle hori gutitan iristen da libururik irakurtzera. Eta nobelok horixe lortzen dute: promedialgoa baino hogeai, berrogei aldiz (liburu) irakurle gehiago sortzea.



Zer dute liburuok, halako arrakastarik izateko? Kondakizunak dira eta oso sinpleak. Ezaguna eta ezagutu gabekoa dosi egokitan partitzen dira. Irakurlea nahilko gauza ezagunetan dabil, eta, halare, berri egiten zaio, alde bereziren batengatik. Kosakoak. Viena, juduen haurrak, aleman zitalak: irudi topikoak bezala ditugu, eta nahiko exotikoak halaber. Irakurleak oso ezagunak ditu zinematik eta. Gero, irakurlearen sentimentu arrunt batzu abilki esplotatzen ditu: gerra, pogromak, haurrak oinazetan, andre bat musika bidez ogia irabazten eta ihesi, eta abar. Baina ez tristeegi. Nigarra eta poza ongi banatuta.

Liburuok, nahi bada, alienazioaren katea luze hartan daude. Ez dute katea etengo, behintzat. Eta halare (ez horregatik!), hala eta guztiz ere, behar-beharrezkoak ditugu halakoxe gauzak euskaraz. Liburuon teknika estudiatu eta ikasi beharrean gaude. Hain zuzen, liburuok etsai ditugulako ere bai; baina, batez ere, lagungarri izan ditzakegulako.

Ez al da nahiko problema, soldadutzara joan, eta sekula libururik irakurtzen ez zuen mutilak, euskaldun hutsa eta langilea bera, enpatxatu arte Estefania Lafuente irakurtzea, asper ordu luzeetan? Estefania Lafuente irakurtzeko baino gehiago eskua luzatu ezin duenak ere, edo nahi ez duenak, izan dezala zerbait bere eskumenean euskaraz. Ala gauza horiek hobe dira erdaraz euskaraz baino? Beste batzuk nahiago zuten euskara hiltzea, biraorik euskaraz egotea baino... Ea esplikatzen naizen, HITZ 5-eko iluntasun eta duda batzu argitzeko moduan. (Bidea nabar esateko: artikulua irakurgarria huraxe, **kultura inprimatuari buruz**). Guk literatura hori ere BEHAR dugu. Halegia, ez helburu bezala, helpide gisa baizik.

Irakurleria ugaritzeko, lehenengo. Euskaraz dakien askok ez baitaki euskaraz irakurtzen. Eta hau nekez hasiko zaizgu zailenetik. Halakoekin ikasiko du. Arrazoi hau, aldrebes jarrita, honela agiri da: holako literatura behar dugu euskaraz, erdarazko berdinari lekua harrapatzeko. Zeren-eta, hori, erdaraz, euskal irakurlearen alienazio bi baitira. Euskaraz eginenez, apurtxo bat aurreratu dugu behintzat.

Beste arrazoi bat: horien teknika erraza, baina efizientea, ikasteko. Zabalkunde politikoa egiteko ere behar dugu teknika hori. Orixek, bere garaian, **Santa Kruz Apaiza** egin zigun. Baina guk ez dugu aurkitu geure egunotarako moduko erarik, gure ideia eta asmoen zabalkunderako. Tostoiak bakarrik egiten ditugu.

Eta hirugarren: literatura onik izateko ere beharrezko iruditzen zait halako obra ugari izatea. Literatur obra bikainak oso bakanak dira, eta ez euskaraz bakarrik. Ustekabean aurkitzen diren irlak bezala dira. Baina irlak itsasoan bakarik egoten dira.

Literatura erraza, pornografia, eta subkultura oro, dagoena dagoenean uzteko dela, egia da. Ez da hori, askatuko gaituena. Hori esan beharra dago. Baina ez dugu ahantziko, bai literatura errazak eta bai pornografiak eta bai subkultura askok bere liberazio alderdia izan dezakeela, mila eratan. Ez esan, iluntzean whisky bat liberaziorik ez denik, bere eran, egunean gogor lan egin duenarentzat. Eta batzuk, beren atseden ondo irabazirako, telebistan futbola ikusiko dute. Tertulian arituko dira besteak. Eta zenbaitek nobela arin bat irakurriko dizu, distraitzeko. Atsedena, berriz, "alienazio" izanik, liberazio bat da.

Beno, eta besterik ez balitz ere: erdaraz alienatzea hobe ote da euskaraz alienatzea baino? Ez daukagu hortan ere zergatik erdarari abantailik eman. Baditu bestela ere nahikoa.

Jose Azurmendi

IDAZLEARI OHARRAK

—Artikuluak idazmakinez idatzirik bidal diezaizkigula erregutzen diogu idazleari. Bestela, lan gehiegiagatik eta jendearen eskasiagatik, ezin kopiaturik, inprimategira eraman gabe geldi daiteke lan hori.

—Halaber, artikuluak idazmakinez biko lerro tartea utziz idazteko gomendatzen diogu. Lerroen arteko hutsune hori behar beharrezkoa du Zuzentzaileak.

Aldizkari hau irakurri nahi baduzu, bete ezazu argi argi

ondoko txartela eta bidal helbide hontera:

ANAITASUNA - Pelota, 4-1.º

Apart. 495 - Bilbao-5

Izen-deiturak

Bizilekua

Herria

Probintzia Tel